

ČÍSLO 2/2011

m u s e u m

FACTUM

ČTVRTLETNÍK MUZEA VYSOČINY JIHLAVA

Kelti jdou, Kelti jdou !

Foto: Pavla Starůstková - MVJ

Muzeum Vysočiny Jihlava zahájilo ve spolupráci s Boiové a Fergunna o.s. výstavu „Kelti jdou, Kelti jdou!“ Slavnostní zahájení proběhlo 5. května 2011. Jedná se o interaktivní výstavu, která se snaží návštěvníkům přiblížit keltské etnikum prostřednictvím mnoha originálů a replik. K vidění jsou také archeologické nálezy pocházející přímo z regionu Vysočiny. Nedílnou součástí výstavy je „dotyková keltská dílna“ doprovázená odborným lektorským výkladem, určená zvláště pro školní kolektivy.

Další doprovodné akce - možnost ražby keltských mincí, keltská módní přehlídka, hudební představení s keltským zpěvem a tanci a jiné - budou provázet výstavu také v odpoledních hodinách 27. května 2011 v rámci Muzejní a galerijní noci 2011.

Včely, med a perníky

Bzukot
odstartoval
jaro
v muzeu...5

Den Země

Oslava
svátku
planety
je již
tradicí...4

ZVEME VÁS představujeme expozice MVJ

VÝLET NA ROŠTEJN

Foto: Karel Vaníček - MVJ

Výlet či procházka přírodou spojená s návštěvou památky patří v mnohých rodinách k příjemnému prožití víkendů. Pokud si zvolíte hrad Roštejn a jeho okolí, určitě nebudete zklamáni.

I letos nabízíme na výběr dvě prohlídkové trasy interiéru hradu. Trasa A - hlavní sály s expozicemi a s výkladem o historii hradu trvá 40 minut. Trasu B - výstava strašidel, kaple, lovců a Botanický sál projdou návštěvníci za 20 minut s příjemnou průvodkyní, která přizpůsobí svůj výklad věku a přání návštěvníků.

Na trase A v Hodovním sále je připravena nová expozice s názvem „Jak se jedlo na hradech a jak v podhradí“. Ke stolování v panském sídle sloužila jídelna s velkým stolem uprostřed. Používalo se nádobí z porcelánu a cínu. Jedla se vybraná jídla i cizokrajné ovoce a vždy se jednalo o společenskou záležitost. Každý stolovník měl určen své místo podle důležitosti a postavení. Právě zde je vystaven starý bohatě zdobený porcelán z Míšně, Vídně i z Karlových Varů a ještě starší fajáns z Delftu s modrým dekorem a čínské vázy.

Naopak ve vesnickém bydlení ještě v 19. století byla jedna velká světnice často jídelnou, kuchyní, řemeslnou dílnou i ložnicí. Jedlo se také společně, ale jednoduchá jídla, hlavně polévky a kaše, z nádobí ze dřeva a malované keramiky. Na velkém sel-

ském stole je vidět nejen moravská lidová malovaná fajáns, ale i suroviny pro přípravu slaných a sladkých kaší. Doplnkem je selkový malovaný nábytek a selka v jihlavském kroji. Malovaná kolébka s miminkem láká děti i ženy ke kolébání, a proto se traduje pověra: kdo zakolibe, do roka a do dne se v rodině narodí dítě.

Lidé si v této expozici také mohou vyzkoušet tkaní na tkalcovském stavu a dozvědět se nejen, kdy se začala používat při jídle vidlička, ale i kdy se na Vysočině poprvé objevily brambory.

Také v dalších sedmi sálech trasy A s různými sbírkami se návštěvníci nebudou nudit a pokud budou chtít, mohou pokračovat i na trasu B, která časově navazuje.

Rodiny s menšími dětmi rádi uvítáme na krátké trase B. Lesní strašidla a další postavy z českých bájí a pověstí od výtvarníka Aleše Drašnarů umístěné na tráměch v Malém ochoze děti určitě nevydělají, ale s pomocí vyprávění průvodkyně zavedou do říše pohádek.

Veškeré další informace naleznete na našich webových stránkách <http://www.rostejn.wz.cz> - tedy včetně přehledu pořádaných akcí, otevírací doby a výše vstupného a všech dalších zajímavostí a aktualit.

Těšíme se na Vaši návštěvu.

Zdeňka a Karel Vaníčkoví

VÝSTAVY A AKCE

KELTI jdou, Kelti jdou ! Jihlava TEHDY A DNES

Po návštěvnicky úspěšné hmatové výstavě „Šaty dělají pračlověka“, která v Muzeu Vysočiny Jihlava proběhla v loňském roce, připravili archeologové další výstavu na historické téma. Tentokrát se zaměřili na velmi zajímavé období 6. až 1. století př. n. l., které dokládá přítomnost Keltů na území Čech a Moravy.

Kdo to vlastně byli Keltové? Byli to jedni z mnoha zapomenutých národů zmizelých v propadlišti dějin nebo je můžeme řadit vedle antických národů mezi hlavní tvůrce evropské kultury? Můžeme tento záhadami opředený národ počítat mezi naše přímé předky? To vše a mnohé další se návštěvník dozví na výstavě, která detailně seznamuje s keltskou společností, se světem mužů a žen, s jejich způsobem života, s řemeslem a s celou jejich jedinečnou civilizací, která se zformovala pod pojem laténská kultura.

Část výstavy je věnována keltskému odkazu a stopám, které Keltové zanechali na Vysočině. Trvalé osídlení Keltů zde není vědecky prokázáno, šlo pouze o migraci tímto územím, což je doloženo vystavenou unikátní replikou keltského vozu v životní velikosti. K vidění jsou také nálezy keramiky, šperků a řada drobných předmětů z různých materiálů. Zajímavostí je i věrohodná rekonstrukce keltského obydlí tzv. zemnice, kterou podle archeologických dokladů sestavil tým ze Spolku archaických nadšenců.

Součástí výstavy je „Dotyková keltská dílna“, jež vznikla ve spolupráci s občanským sdružením Boiové a Fergunna, kterou doprovází odborný výklad. Závěrem si vyzkouší práci na tkalcovském stavu, ražbu mincí, mletí obilí na laténském mlýnku a výrobu provazů na provaznické stolici. K vidění je i soustruh na výrobu švartnových náramků. Návštěvníci si mohou osahat repliky amuletů, bronzových šperků a keramiky.

Pavla Starůstková

Foto: Pavla Starůstková - MVJ

V posledních letech se s výstavami fotek roztrhl pytel. Úžasné náměty, nádherné barvy, skvělé kombinace, zajímavá místa, neuvěřitelné okamžiky, obrovsky vzdálené i neskutečně zvětšené. Asi žádný z těchto superlativů není namísto u projektu Jihlava tehdy a dnes, přesto jej považují za vydařený a přínosný. Na černobílých snímcích si podávají ruce minulost s přítomností, potichu a nenápadně. Nic vás neuhodí do očí, nic neprovokuje. Současné „skoroještědění“ se postavily do stejných míst jako jejich dávní dospělí předchůdci a tiskly spoušť. Někdy ten okamžik dělí 30, jindy 120 let a oko i duše diváka může srovnávat.

U zrodu tohoto projektu stál MgA. Jiří Ernest, absolvent ŠUR v Brně, pražské FAMU a École supérieure d'Art de Grenoble, pražský fotograf a vyučující Střední umělecké školy grafické v Jihlavě. Svým žákům předal fotografie, které byly vybrány v muzeu, a ti s jeho menší či větší pomocí hledali, nalézali a snímali. Výsledkem jsou desítky párů „tehdy“ a „dnes“, z nichž nejlepší byly vybrány a jsou vystaveny v arkádách jihlavského muzea od dubna do června 2011, na podzim se postěhují do prostor Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, jejíž předsedkyně Miroslava Němcová převzala nad projektem záštitu. V létě 2012 pak celý soubor poputuje do Heidenheimu, kde bude součástí kulturního programu k 10. výročí uzavření partnerství obou měst.

Sylva Pospíchalová

ARMÁDA nejsou jenom zbraně

Spíše netradičně pojatou výstavu spojenou s vojenstvím nazvanou „Armáda nejsou jenom zbraně“ nabízejí veřejnosti Pavel J. Slavík a Muzeum Vysočiny Jihlava.

Výstava seznamuje návštěvníka se spíše nebojovou tváří armády. Představuje vývoj vojenských insignií: vyznamenání za statečné činy a výjimečné chování v boji i mimo něj, ale i odznaky udělované za schopnosti a dovednosti či nášivky coby symboly příslušnosti k útvaru či složce, které na svých uniformách nosili především českoslovenští a čeští vojáci.

Vedle předmětů ze sbírek autora jsou prezentovány také originály odznaků a medailí z fondu Vojenského historického ústavu Praha. Z významných vystavených kusů lze jmenovat například Čs. velitelský řád Jana Žižky z Trocnova, odznak Československé vojenské intendantské školy či Čs. vojenský řád bílého lva „Za vítězství“. Výstavu, kterou doplňují i ukázky vojenských uniforem a praporů, je možné navštívit až do 5. června.

Radim Gonda

Foto: Radim Gonda - MVJ

DEN ZEMĚ

Foto: Eva Charvátová - MVJ

Ve středu 20. dubna 2011 proběhla tradiční oslava Dne Země (22. dubna). Již v roce 2004 jsme se k ní připojili svými akcemi a za tuto dobu si našla své zájemce, především z řad školní mládeže, ale i mezi jednotlivci. Veškeré aktivity jsou zaměřeny na ochranu přírody a celý program je připraven hravou formou pro úplně nejmenší děti až po studenty středních škol. Pro malé děti jsou to různé omalovánky, vystřihovánky, modelování, kreslení, hry, jednoduché poznávání rostlin a pracovní listy. Pro větší děti potom kvízy, hry, poznávání přírodnin, oblíbené je poznávání podle hmatu a čichu, pracovní listy. Oblíbený je koutek věnovaný třídění odpadů, kde je tradičně připraveno názorné třídění odpadů, malý test o odpadech a povídání o rozvíjení ekologického myšlení. Kdo si chce odpočinout, může

ve videokoutku sledovat ekologické filmy. Na dvorku muzea byla pro návštěvníky připravena názorná ukázka rýžování zlata, která se velice líbila, neboť si sami mohli vyzkoušet nelehkou práci „zlatokopů“. Součástí akce byla i výstava o včelařích, včelách a medu, kde byl pro zájemce domluven výklad k výstavě. V malém obchůdku si potom mohli zakoupit výrobky z medu a také se podívat na ukázky výroby svíček.

Akce bývá pravidelně velice dobře navštěvovaná a takto se můžeme alespoň jednou ročně zamyslet nad tím, jak můžeme my sami pomoci při ochraně přírody a životního prostředí.

Eva Charvátová

BYL PRVNÍ – výstava u příležitosti 50. výročí letu prvního člověka do vesmíru

12. dubna 2011 jsme si připomněli 50. výročí letu prvního člověka do vesmíru – Jurije Alexejeviče Gagarina, který obletěl zeměkouli na kosmické lodi Voschod a stal se tak legendou.

Při této příležitosti byla uspořádána přednáška známého publicisty a odborníka na kosmonautiku Ing. Tomáše Příbyla „První kroky do vesmíru aneb příběh Gagarina a dalších prvních kosmonautů“. Jak sám název přednášky napovídá, bylo její téma zaměřeno na vývoj kosmonautiky a soupeření dvou velmocí – Ruska a USA – o prvenství ve vesmíru. Ing. Příbyl ve svém poutavém výkladu vzpomněl i různá úskalí konstruktérů prvních vesmírných raket, nastínil přípravy letu a dramatický start J. A. Gagarina.

Na přednášku navazovalo otevření výstavy s názvem „Byl první“, která vznikla ve spolupráci s Jihlavskou astronomickou společností. Texty na výstavě byly doplněny o dobové fotografie z profesního i soukromého života J. A. Gagarina a články z novin, které komentují celou událost ze dne 12. dubna 1961. Na výstavě bylo možné shlédnout také dochovanou pohlednici s podpisem J. A. Gagarina, kterou zapůjčil Ing. Tomáš Příbyl.

Eva Koišová

Foto: Miloš Podařil - JIAST

VČELAŘI v muzeu

Ve dnech 6. – 26. dubna 2011 uspořádalo Muzeum Vysočiny Jihlava společně s Českým svazem včelařů, o.s. ZO Jihlava výstavu „Včely, med a perníky“.

Výstava byla koncipována jako běh roku včelaře. Precizní výklad členů včelařského svazu a zároveň texty na panelech přiblížily činnost včelaře v průběhu jednotlivých měsíců.

Návštěvníci měli možnost porovnat současné včelařské vybavení s historickými exponáty, které byly zapůjčeny z fondů Národního zemědělského muzea na zámku Kačina.

Velkým lákadlem pro děti i dospělé byla ukázka živých včel v tzv. pozorovacím úlu.

Ve spolupráci s ZO ČSV Jihlava byl připraven zajímavý interaktivní program plný hádanek, kvízů, skládanek a testů. Pro děti z mateřských a I. stupně základních škol byla vyhlášena výtvarná soutěž s názvem „Péťo, Lucko, Kubíčku, namalujte včeličku“. Děti překvapily nejen vysokou účastí, ale hlavně originalitou svých výtvorů.

V rámci výstavy proběhly také přednášky o medu a o apiterapii a také hojně navštívené ukázky zdobení perníků a výroby svíček.

Tématicky v souladu s hlavní výstavou byla i první autorská výstava fotografií včelmistra Jakuba Dolínka s názvem „Ze života včelaře“.

Sylva Holendová, Dana Oberreiterová

Foto: Dana Oberreiterová - MVJ

VÝSTAVA - FOTO: LIP

Foto: Libor Plíhal - Deník

přípravu. Díky rodičům má k fotografii a filmování vztah od dětství, sám začal fotografovat ve čtrnácti letech.

Začínal s ruskou zrcadlovkou Zenit na kinofilm. Fotil především na černobílý negativ, který si od začátku sám vyvolával a následně zvětšoval fotografie. Digitální zrcadlovku si pořídil až v roce 2005, když byla kvalita výstupu konečně srovnatelná s filmem.

Při zaměstnání dálkově studoval Pražskou fotografickou školu a v roce 2007 se stal profesionálním foto-reportérem.

Snímky plné života zachycující zajímavé sportovní, kulturní, politické i obyčejně lidské momenty přitahovaly jak svými náměty tak i provedením pozornost návštěvníků kavárny po celou dobu trvání výstavy.

Ludmila Moržolová

Muzeum Vysočiny Jihlava představilo od 21. března formou krátké výstavy reportážní fotografie fotografa Deníka Libora Plíhala. Dvě desítky jeho fotografií byly vystaveny v Kavárně Muzeum do 10. dubna.

„Vystavené snímky jsou malým výběrem z takřka 2 500 akcí, které jsem za čtyřleté působení v Deníku absolvoval. Nejraději fotografuji sport a obyčejné lidi, kteří dělají neobyčejné věci“, říká Libor Plíhal. Narodil se v roce 1983 a pochází z obce Lípa na Havlíčkovobrodsku, kde žije prakticky doposud. Jeho původní profese je sazeč, vystudoval Střední polygrafickou školu v Praze a poté pracoval v tiskárnách na oddělení předtiskové

Foto: Libor Plíhal - Deník

PŘEDSTAVUJEME SE

Ekonomické oddělení

Pojmy ekonomie a ekonomika jsou často lidmi zaměňovány, i když každý znamená něco jiného. Zatímco ekonomie je věda, která se zabývá zkoumáním chování subjektů, které se ekonomicky projevují, ekonomika je shrnutí hospodaření určitého subjektu, což může být například stát, organizace, ale i jednotlivec.

Z poněkud „suché“ teorie na začátek vyplývá, čím by se mohlo zabývat ekonomické oddělení v organizaci. Každá organizace hospodář s určitým majetkem, ať už hmotným, nehmotným či finančním a právě takto – tedy jako hospodaření s majetkem - lze velice jednoduše shrnout hlavní činnost ekonomického oddělení. Rozsah činností vykonávaných tímto oddělením stále narůstá a zároveň se rychle mění i vlastní postupy práce. V dnešní době již těžko potkáme účetního s hlavní knihou či deníkem pod paží, natož aby se tyto knihy ručně vypisovaly a dalo se do nich nahlédnout. V době počítačů a programového vedení účetnictví si již těžko dovedeme představit, jak ekonomické oddělení vypadalo v předchozím období.

Ekonomické naleznete ve všech organizacích, ale v každé jsou určitá specifika, která se týkají hlavně počtu pracovníků, vykonávaných činností i organizační struktury. V současnosti je personální složení oddělení ekonomického oddělení v Muzeu Vysočiny Jihlava následující: Jana Kosová – ekonom (a zároveň vedoucí oddělení), Anna Trnková - mzdová účetní, Františka Veselá - účetní a finanční referent a Luboš Vondrák – pokladník a účetní.

Oddělení zajišťuje veškerou ekonomickou a finanční agendu, sledu-

je hospodaření v hlavní i doplňkové činnosti, a to jak za celou organizaci, tak za jednotlivé pobočky. V rámci své činnosti zabezpečuje hospodaření s veškerými finančními prostředky muzea, spravuje bankovní účet, ale také hotovostní prostředky v pokladně. Zabezpečuje a organizačně zajišťuje zásobování a sjednává služby spojené s provozem muzea. Kromě tvorby rozpočtu – plánování a užívání rozpočtových prostředků – zabezpečuje činnost muzea v oblasti účetnictví, výkaznictví, statistiky, práce a mezd.

Zatímco ve větších organizacích je personální a mzdové oddělení v organizační struktuře oddělené, v Muzeu Vysočiny Jihlava je toto vše součástí činnosti jednoho ekonomického útvaru. Činnost mzdové účetní představuje realizaci a uchování komplexní mzdové agendy až po ukončení účetní a statistické výstupy, sepisování pracovních smluv a dohod. Tím ale výčet činností vykonávaných tímto oddělením nekončí. Mezi další patří příjem a rozřídění poštovních zásilek a dokumentů, archivace, příprava pro skartaci a vlastní skartace dokumentů. Ekonomické oddělení rovněž vytváří a aktualizuje vnitřní předpisy a směrnice pro muzeum v návaznosti na novely zákonů.

Trendem nové doby je všude stále proklamované zjednodušení a zrychlení veškerých postupů a činností. Se stále přibývajícím zdroji financování činnosti muzea formou různých dotačních projektů či grantů dochází ovšem k neustálému nárůstu zpracovávaných dokladů a dokumentů a místo zjednodušení činností tak dochází ke stálému zvyšování nároků na agendu, která je v kompetenci ekonomického oddělení jihlavského muzea.

Jana Kosová

SBÍRKA JUDAİK v třeštském muzeu

Zhruba pět století trvající přítomnost Židů v Třešti na vzhledu města zanechala výrazné stopy. Nacházíme zde hmatatelné památky jako je synagoga v samotném centru Třeště, půdorys ghetta a zajímavé architektonické prvky domů v Nádražní, dříve Židovské ulici a k ní přiléhajících uličkách. Slyšíme dozvuky ekonomického ruchu, za kterým stojí podnikaví příslušníci židovské komunity. A v muzejních sbírkách jsou předměty spojené s náboženským životem, ale i produkty zdejších továren jako trvalé odkazy na doby minulé a komunitu lidí, která toto město spoluvytvářela. Nechybí ani genius loci - to nepopsatelné a neuchopitelné, co pocítíte v úzkých uličkách bývalého ghetta a potom velmi silně i mezi barokními náhrobky židovského hřbitova na okraji města.

Muzejní sbírka judaik je významným dokumentem, dochovaly se v ní tradiční rituální předměty, jako je Tóra, šofar, jad, tfilin, ale obsahuje i specifické, místní předměty, které mají spojitost se zdejší židovskou komunitou, a to především produkty třeštských továren či kufříků doktora Löwyho, strýce Franze Kafky. Podíváme se alespoň na některé z těchto artefaktů.

Tóra - pergamenový svitek s ručně psaným textem Pěti knih Mojžíšových navinutý na dřevěných tyčích se soustruženými ochrannými kotouči. Je psaný aškenázkým skriptem a předčítalo se z ní při bohoslužbách v templu. Nakládání s Tórou se řídí přísnými pravidly a jedním z nich je, že svitku se nikdy nedotýká rukou, text se sleduje dlouhým ukazovátkem zvaným jad. Ten bývá vyroben ze vzácných materiálů (stříbro, slonovina, dřevo). Ukazovátka v třeštském muzeu je stříbrné s vytepanou spirálou a ukončené litou ručičkou. Synagoga je věnovala Chailat

Moitnerin. Obdélný fragment z modré sametové synagogální opony pochází z roku 1826, opona byla darem Davida Raschwitz, „za duši své ženy, paní Malky“. Náboženský život nebyl myslitelný bez modlitebních řemínků, zv. tfilin. V muzeu se dochovaly tři řemínky. Jsou považované za nejstarší znak judaismu a jedná se o dvě malé krabičky s pergamenovým svitekem s pasážemi z Tóry spojené koženým řemínkem, které se při modlení připevňují na ruku a na hlavu. Další zajímavý předmět ve sbírkách muzea v Třešti se jmenuje šofar, je z 19. století a je údajně tvarově mírně odlišný od běžných šofarů středoevropského regionu. Je vyroben z obroušeného a vylišovaného kozího rohu (k výrobě možno použít rovněž ovčí, gazelí, antilopí roh, nikoliv ale kravský) a troubí se na něj při slavnostních příležitostech, zejména během svátku Roš Hašana.

Památkou na velký požár z 2. října 1824, následné opravy pod vedením tehdejšího rychtáře židovské obce Izáka Wiesenwalda a znovuvysvěcení o rok později je růžová mramorová pamětní deska. O tom, že ve městě existovalo několik nadací, vypovídají historické prameny, ale dokladem jsou i dvě desky z nadačních domů třeštské židovské čtvrti. Dřevěné desky s Desaterem zdobily původně zeď zdejšího templu a z roku 1853 pochází dřevěné závěsné tablo s pohřebním textem Chanuka kipurim. Bývalo zavěšené na zdi márnice židovského hřbitova.

Modlitební knihy, firemní a osobní razítka a pečetidla jsou další střípky v mozaice života židovské komunity. Bez výrobků zdejších továren by obrázek jistě úplný nebyl. Muzeum uchovává vzorníky látek z Münchovy továrny v Hodicích a Třešti, vyřezávané hodinové skříňe od Moritze Knapa (jež se oblibě těšily hlavně ve Vídni), smaltované doplňky prvorepublikových prodejen od Norberta Meissnera a katalogy s dalšími produkty, které zde uměli vyrobit. A samozřejmě zápalky v mnoha typových a barevných provedeních v rozmanitých krabičkách zdobených v duchu secese. Vyráběl je Samuel de Mayo a Moritz Meissner a znali je prakticky po celém světě. Na první pohled zcela obyčejný lékařský kufřík, který se po podrobnějším prozkoumání už tak běžným nejeví. Jeho výjimečnost spočívá v tom, že patřil lékaři MUDr. Siegfriedu Löwymu (1867 – 1942), který byl nejen majitelem prvního motocyklu ve městě, ale i strýcem světově známého Franze Kafky.

I když muzeum v Třešti nemá samostatnou expozici o židovské komunitě, většinu zmíněných předmětů můžete vidět v rámci expozice o zaniklém průmyslu nebo v synagoze.

Milina Matulová

Foto: Milina Matulová - MVJ

VÝZKUM vzácných druhů mravenců rodu *Formica*

BÁDÁME...

Foto: Klára Bezděčková - MVJ

Mravenci patří k nejrozšířenějším živočichům na Zemi. Obývají takřka všechny suchozemské biotopy, od tropických deštných pralesů přes vyprahlé pouště, nehostinné stepi a vysoké hory až po neosobní městské aglomerace. Podle odhadů věhlasných myrmekologů (vědců zabývajících se studiem mravenců) E. O. Wilsona a B. Hölldoblera žije na světě deset tisíc bilionů mravenců. Pokud bychom dali celé toto množství na pomyslnou miskou vah a na druhou umístili veškerou lidskou populaci, jejich hmotnost by byla přibližně stejná. S mravenci se setkáváme na nedělní procházce, při cestě do zaměstnání a nezřídka i ve vlastních domovech. Při takové hojnosti by asi málokdo pomyslel na to, že i mezi nimi jsou vzácné a ohrožené druhy. Pravda, občas si nějaký pamětník posteskuje, že dnes už není zdaleka tolik mravenišť jako kdysi. Přesto snad každý z nás zná v lese nějaké místečko, kde se, jako vrcholky miniaturních hor, s tichou důstojností tyčí kupy lesních mravenců, ovládajících místní mikrokosmos.

Nejvzácnější druhy našich mravenců tak nápadné nejsou. Žijí buď skrytě, v zemních hnízdech, nebo v kupkách, které se však svými rozměry se stavbami lesních mravenců nemohou srovnávat. Ještě hůře jsou na tom ve srovnání s jinými živočichy. Nemají krásný huňatý kožíšek jako vydra, pestře zbarvené peří jako ledňáček, nedostává se jim orlího majestátu ani nedokážou tak nádherně zpívat jako slavík. Proto bývají tito mravenci často přehlíženi a zůstávají na okraji zájmu nejen laiků, ale i mnohých biologů a ochránců přírody.

Právě na takové druhy mravenců je zaměřen výzkumný projekt podpořený Ministerstvem životního prostředí (VaV SP/2d4/23/07), kterému se již pátým rokem věnujeme v našem muzeu. Konkrétně se jedná o čtyři nelesní druhy mravenců rodu *Formica* – o mravence rašelinného (*Formica picea*) a mravence společně řazené do podrodu *Coptoformica* (*Formica exsecta*, *Formica foreli* a *Formica pressilabris*). Všichni tito mravenci u nás patří mezi zvláště chráněné druhy živočichů, o jejich biologii se toho ale dosud příliš mnoho neví. Naším úkolem je shromáždit informace o jejich způsobu života a o faktorech, které pro ně mohou být limitující, vytvořit databázi lokalit jejich výskytu a navrhnout monitoring a záchranné programy.

Již pět let proto objíždíme vhodná místa po celé České republice, hledáme výše uvedené mravence, pozorujeme je, vše pečlivě zapisujeme, fotografujeme, natáčíme a odebíráme vzorky vody a půdy pro chemické rozborů, jakož i samotných mravenců pro analýzy DNA. Metodiku i výsledky svých výzkumů konzultujeme se zahraničními kolegy, kteří mají zkušenosti s ochranou studovaných druhů ve své domovině. Při tom se snažíme vytvořit si představu o biologii studovaných druhů i o tom, co je třeba udělat, aby z naší přírody nevyzimely úplně. A proč jsou tito nepatrní tvorové tak důležití? Důvodů je hned několik. Mravenci obecně jsou významnou součástí svých ekosystémů, zejména díky své početnosti, schopnosti aktivně i pasivně měnit prostředí a vztahům s ostatními organismy (podpora mšic a červců, lov bezobratlých, šíření semen). Druhy, jichž se týká náš projekt, mají navíc specifické požadavky na charakter svých stanovišť a jsou proto dobrými ukazateli jejich stavu.

Skutečným stanovištním specialistou je mravenc rašelinný. Tento černý, nádherně lesklý mravenc žije v Evropě, na Kavkazu a ve velké části Asie. Jak už jeho jméno napovídá, v Evropě obývá téměř výhradně nelesní rašelinné a slatinné biotopy. A v tom právě tkví jeho ohrožení. S úbytkem evropských mokřadů mizí i stanoviště tohoto krásného mravence. Jeho výskyt je dnes omezen pouze na fragmenty původních rozsáhlých biotopů. Ostrůvkovitě populace jsou lehce zranitelné, snadno mohou vymizet následkem přirozených změn prostředí, podlehnout invazi nějakého patogenu nebo se stát obětí nepředvídatelné události. Mravenc rašelinný

navíc často buduje velmi nenápadná hnízda, vlastně jen spleť chodbiček a rozkousaného rostlinného materiálu v trsech mechů či trav. Taková hnízda mohou být snadno přehlédnuta a poškozena nejen při běžném obhospodařování luk, ale třeba i při péči o chráněná území. A vzhledem k tomu, že jsou mnohdy na lokalitě rozmístěna shlukovitě, může být i poškození menšího rozsahu fatální pro celou místní populaci. Na území České republiky se mravenc rašelinný vyskytuje pouze lokálně v některých hraničních pohořích, na Českolipsku, Třeboňsku a na Českomoravské vrchovině. V kraji Vysočina je dosud zachováno několik perspektivních populací tohoto druhu. Naše výzkumy však ukázaly, že pokud jim nebudeme věnovat patřičnou péči, může se v horizontu několika málo let drasticky snížit jejich početnost nebo mohou zmizet úplně.

Mravenci podrodu *Coptoformica* žijí na území Evropy a Asie. Jejich domovem jsou otevřené trávníky, často tzv. extenzivní pastviny na málo úživných půdách. Ty však u nás už takřka nenajdete. Ne, že by pastvin bylo málo. Většinou jsou to však tzv. intenzivní pastviny, založené na kvalitnější půdě, spásané početnými stády skotu, pravidelně hnojené i vápněné, s jedenkrát ročně kosenými nedopasky. Drobným pastvinám s několika kravkami nebo stádečkem ovcí a koz již nejen u nás, ale v celé střední a západní Evropě téměř odzvonilo. Buď byly opuštěny a samovolně zarostly dřevinami, nebo byly zastavěny anebo úmyslně zalesněny. V takových oblastech se proto mravenci podrodu *Coptoformica* zařadili během posledních pěti desetiletí mezi nejohroženější druhy mravenců. Mravenci podrodu *Coptoformica* připomínají na první pohled malé lesní mravence s hluboce vykrojeným týlem hlavy. Také jejich hnízda jsou kupovitá, ale na rozdíl od hutných kup lesních mravenců jsou křehká, nadýchaná, vystavěná jen z úlomků trávy a semínek a obvykle také výrazně menší.

V současnosti známe na území České republiky pouze 14 míst s výskytem mravenců podrodu *Coptoformica* (pět z nich je přítom na Českomoravské vrchovině). Jen v šesti případech ale můžeme hovořit o populacích perspektivních.

Největším nepřitelem všech čtyř výše uvedených druhů mravenců je mizení a fragmentace biotopů, zejména jejich zarůstání vyšší vegetací, ať už následkem přirozených procesů, znečištění nebo zalesňování, a dále mechanické poškození hnízd při zemědělských pracích a někdy bohužel i při údržbě chráněných území. Důvodem těchto negativních změn a zásahů však nemusí být vždy zlá vůle nebo lajdáctví, problémy často působí i nedostatek informací. Další a velmi důležitou součástí našeho projektu je proto zveřejňování získaných výsledků, ať již formou vědeckých a odborných publikací a přednášek pro specialisty z různých přírodovědných oborů nebo prostřednictvím popularizačních článků a přednášek určených nejširší veřejnosti.

Klára Bezděčková, Pavel Bezděčka

TOP EXPOZÍCE

PRAPOREC cechu pekařů

Skvostem v textilní sbírce jihlavského muzea je kolekce osmnácti cechovních korouhví z konce 18. století. Svým počtem, kvalitou a také nezvyklou velikostí jednotlivých kusů jsou dokladem aktivity a vysoké úrovně městských řemeslnických cechů.

Ve své době měly funkci reprezentační, používaly se při církevních i světských slavnostech, v průvodech a v kostelích. Do muzea byly získány z farního úřadu u sv. Jakuba Většího v roce 1917 a zapsány do přírůstkové knihy pod čísly 5712 – 5729.

Přestože už jsou v posledních letech uloženy ve vyhovujících podmínkách, více než 200 let stáří se samozřejmě na jejich stavu projevilo. Historická hodnota této kolekce je však natolik významná, že ji k postupnému restaurování, byť náročnému a za poměrně nemalé náklady, doporučili i špičkoví odborníci. Potvrzením smyslnosti tohoto záměru bylo pak schválení dotace z grantového programu ministerstva kultury IŠO. Zatím bylo zrestaurováno 5 kusů, na ostatní byl zpracován posudek a restaurátorský záměr.

Na fotografii se jedná o část praporce cechu pekařů (Ji-7/E/6, Ji-FS 46 291), který prošel restaurováním v roce 2005.

Je ušitý z jemného hedvábného damašku modré barvy s vytkaným vzorem. Obraz je oboustranná olejomalba na plátně o velikosti 77 x 68 cm. Na lícové straně je bohatá figurální scéna „Klanění tří králů“, na rubové straně „Immaculata“ (Neposkvrněná). Oba výjevy jsou orámovány černou a zlatou linkou.

Oboustranný obraz restaurovala MgA. Magda Bursová, akademická malířka a restaurátorka, textilní část Ing. Alena Samohýlová z Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

Celkové náklady na restaurování činily 48 tisíc korun.

Sylva Pospíchalová

Foto: Magdaléna Bursová

NAVŠTÍVILI NÁS...

BADATELSKÁ NÁVŠTĚVA z jihofrancouzského Bordeaux

Ve středu 25. května 2011 do Muzea Vysočiny již podruhé zavítali z jihofrancouzského Bordeaux potomci významné osobnosti Jihlavy první třetiny 20. století, doktora medicíny Siegmunda Wernera - jeho vnuk James a pravnuček Alexander Wernerovi. Dr. Siegmund Werner, jenž se narodil ve Vídni 6. října 1867, se v roce 1904 usadil v Jihlavě a provozoval zde v domě č. 7 na dnešním Masarykově náměstí svoji lékařskou praxi. Byl velmi činný při organizování života místní židovské komunity a spoluzakladatelem či organizátorem několika židovských spolků a organizací včetně Židovské náboženské obce. Angažoval se rovněž v politické rovině, v letech 1923 a 1924 byl členem městské rady, kde vystupoval jako zprostředkovatel mezi německou a českou stranou. V letech 1925 a 1935 kandidoval na židovské volební kandidátce také do parlamentu. Dr. Werner zemřel v roce 1928 ve Zlatých Horách, ale pochován byl na židovském hřbitově v Jihlavě, který jeho potomci také navštívili. Řada jeho blízkých příbuzných, včetně dvou bratrů, se stala po rozpoutání 2. světové války Velkoněmeckou říší obětí nacistické genocidy.

Jihlavská badatelská výprava posunula informace Wernerových o svém rodu opět o kus dále. Množství historických informací získali v našem muzeu a díky panu Ladislavu Vilímkovi i ve Státním okresním archivu Jihlava. Muzeu Vysočiny Wernerovi předali na oplátku množství naskenovaných unikátních historických fotografií příslušníků jejich rodu, mezi nimiž jsou i obrázky Siegmunda Wernera ve vojenské uniformě či jeho snímky z lazaretu z bojiště 1. světové války.

Radim Gonda

Foto: Petr Tlustoš

A NA KONEC...

Musím se přiznat, že najít téma pro závěrečnou úvahu letošního druhého čísla muzejního časopisu, kterou pojím vždy s nějakým významným výročím, bylo složité. Obvykle jsem narazila na výročí nějakého atentátu, na různé válečné události a na úmrtí řady zajímavých lidí. Snad kromě toho, že si svět připomněl let prvního člověka do vesmíru a že se zrodil Hurvínek, jsem dlouho nemohla narazit na nic optimisticky laděného, vhodného pro voňavé pozdně jarní období. Nakonec jsem ale měla štěstí a jedno zajímavé téma se přece jen našlo - 17. května 1991 (tedy před 20 lety) stanul na nejvyšší hoře světa první Čech - Leopold Sulovský.

Leopold Sulovský se narodil v roce 1954 v Novém Jičíně a šplhat do kopců jej bavilo už od časného věku. V letech 1976 - 1980 byl reprezentantem tehdejšího Československa a bylo to zároveň období jeho prvních větších horolezeckých úspěchů - v roce 1976 zdolal Matterhorn (4.495 m) a o rok později i Mont Blanc (4.810 m). Protože v Evropě se už nikam výš vylézt nedá, vydal se za hora na do světa. Již v roce 1981 vystoupal na Nanda Devi (7.816 m) prvovýstupem v severní stěně, o čtyři roky později zvládl Pik Lenina a Pik Komunismu a v roce 1987 se poprvé pokusil vystoupit na Everest, tehdy ještě neúspěšně. Po změně režimu se mu otevřel celý svět a řada dalších možností. Již v roce 1990 stanul na Dhaulagiri - dle slov bývalého předsedy Českého horolezeckého svazu Jiřího Nováka „...běhal nahoru a dolů jako blázen a na vrcholu, protože se dusil kyslíkem, si zapálil cigáro“.

Výstup na Everest však byl velkým lákadlem. Na nejvyšší hoře světa sice již stanuli zástupci tehdejšího společného státu Čechů a Slováků, ale všichni byli Slováci (Zoltán Demjan, Josef Pšotka a Josef Just). Shodou náhod se Sulovský dostal v roce 1991 do italské výpravy, kterou vedl Oreste Forno, a to jako náhradník za nemocného řádného účastníka. Výprava trvala jen 38 dní a s dalšími členy expedice se setkal poprvé až na letišti. Navíc v základním táboře onemocněl a musel užívat antibiotika. Nakonec se přece jen stal členem vrcholového družstva a společně s Battistou Bonalim zdolali vrchol Everestu 17. května 1991 prvovýstupem přes tzv. Nortonův kuloár v severní stěně. Dodnes se jedná o nejhodnotnější český výstup na Mount Everest a byl za něj oceněn titulem Horolezec roku. Sám na výstup vzpomíná: „Když jsem vystoupil nahoru, tak jsem si říkal, že mám asi fakt málo kyslíku, protože na vrcholu seděl chlap. Myslel jsem si, že mi hrabe, protože tam kromě toho byla i velká mlha. On přišel ze severního sedla, byl to člen nějaké britské expedice.“ Téhož dne zdolal ještě další rekord. Leopold Sulovský je totiž (což je paradoxní) náruživý kuřák a právě po zdolání Nortonova kuloáru si ve výšce 8.400 m s chutí zapálil. Je to tedy určitě český a pravděpodobně i světový, dosud nepřekonaný výškový rekord ve vykouření cigarety. Kouření mu ani v budoucnu nebránilo ve

výstupech na další světové velehory - v roce 1996 zdolal 3 vrcholy ve 30 dnech Island Peak (6 173 m), Ama Dablam (6 812 m) a Pumori (7 145 m) - Pumori prvovýstupem v jižní stěně a např. ještě v roce 2007 vedl úspěšnou expedici na K2 a Broad Peak. Je s podivem, kolik energie se v tomto člověku skrývá a nezbyvá než mu popřát, aby mu to ještě dlouho vydrželo...

Když jsem o tomto výročí hovořila se svou kolegyní, jen tak mimoděk poznamenala: „No - každý máme svůj Everest...“ A má samozřejmě pravdu. I když skutečných horolezců je mezi námi jako šafránu, stejně všichni celý život překonáváme nějaké překážky a nezdary, hrabeme se nahoru a usilujeme o vítězství. A každému se občas poštěstí, že ho dosáhne... Někdy je „zdolání vrcholu“ provázeno fanfárami, oslavnou kanonádou či ohňostrojem a skandováním davu. Někdy se to obejde krátkou notickou na x-té stránce novin a někdy to oslavíte jen v poklidu v kruhu rodinném. Čas od času prožijete pocit vítězství jen sami v sobě a může se taky stát, že až po letech zjistíte, že určitá událost byla vlastně vašim životním Everestem a vy jste si to ani nestihli uvědomit - což je docela depresivní představa...

Žádné pořádné vítězství se ale neobejde bez nějakého směřování. Člověk musí mít v sobě vidinu, plán, touhu - jakési vnitřní perpetuum mobile, které by jej mělo celý život pohánět, vybízet a lákat k překonávání všech možných úskalí a k dosahování velkých (a často i značně překvapivých) cílů. Je to jeden z řady faktorů, kterými se liší lidé od zvířat, a je to faktor velmi zásadní bez ohledu na to, jestli člověka vede do nebe nebo do horoucích pekel.

Ten, komu tento vnitřní oheň chybí nebo kdo jej z obavy před možným neúspěchem v sobě vědomě hasí, se postupně propadá na roveň tupě přežívajícího organismu a nakonec se stane pro své okolí těžko snesitelným břemenem. Že si občas při dobývání svých vrcholů sami natlučeme ústa (nebo nám přes ně někdo dá), to je zkrátka daň, kterou začneme platit již v momentu, kdy spatříme světlo tohoto světa, a nemá cenu se tím nějak nadměrně zabývat...

Ale zpátky k panu Sulovskému. Musím přiznat, že ani já nepovažuji lezení do kopce - a čím vyššího, tím líp - za zrovna smysluplnou aktivitu a způsob trávení volného času, natož za hlavní životní náplň. Mám sice jiné životní mety, ale pokud by se shodou okolností rozpadly a musela bych na ně zapomenout, tak než se ploužit životem jako zombie, raději si nasadím pořádné boty a půjdu lapat po dechu při škrábání se do vrchu. Třeba se - až se mi při tom více prokrví mozek - objeví nějaké nové cíle, jejichž dosahování bude stát za to...

Vítězný start letošního léta přeji vám všem, milí čtenáři

Ludmila Moržolová

MUZEUM VYSOČINY JIHLAVA

Do 14. 8. „Česká republika – folklorní velmoc v srdci Evropy“

- výstava pořádaná s Horáckým souborem písní a tanců Vysočan v rámci Jihlavského folklorního léta 2011

16. 7. – 4. 9. „Jak dostat letiště do obýváku“

- výstava Klubu plastických modelářů Jihlava

21. 7. – 25. 9. „Příběh kapky“

- putovní výstava přibližující život a vědeckou práci Jaroslava Heyrovského

KAVÁRNA

1. 7. – 31. 7. „Květinová inspirace“

- výstava obrazů Jarmily Čerevkové

PŘIPRAVUJEME

MUZEUM VYSOČINY JIHLAVA

6. 9. – 11. 9. „XI. Výstava exotických rostlin“

- tradiční prodejní výstava Ivana a Jiřího Jandových

29. 9. – 31. 10. „Zamčeno? Odemčeno!“

- výstava o vývoji zabezpečovací techniky – od petlice k elektronickým zabezpečovacím systémům

KAVÁRNA

1. 8. – 30. 9. „Zbyněk Zronek – Obrazy“

- prodejní výstava obrazů

ROŠTEJN

2. 7. – 31. 8. „Jiří a Jiří Hellerovi – dřvořezby a fotografie“

- výstava uměleckých fotografií, jejíž součástí budou ukázky prací otce a syna Hellerových

9. 7. „Středověké šermířské hry“

- 5. ročník úspěšné akce s interaktivním programem ve spolupráci se Společenstvím ohně a šermu Ad infinitum z Polné

16. 7. „Jazz na Roštejně“

- obnovení tradice jazzových přehlídek – den plný jazzu se zábavným programem pro děti i dospělé ve spolupráci s Pivovarem Jihlava

6. 8. „O Smolíčkovi“

- humorné představení divadla Nakoptyátr z Jihlavy na nádvoří hradu

20. 8. „Doktorská pohádka“

- divadelní představení na motivy pohádky Karla Čapka v podání herců divadelního souboru ze Stonařova

TELČ

1. 7. – 31. 8. „Fenomén Barbie“

- výstava panenek ze soukromé sbírky Radky Antoňů

TŘEŠŤ

Do 2. 9. „Dřevěné loutky a obrazy Radka Polaneckého“

- výstava řezbářských prací – zvláště marionet a obrazů

ZMĚNA PROGRAMU VYHRAZENA !